

СУТНІСТЬ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Геннадій Євгенович БЕРШОВ,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри кримінально-правових
дисциплін факультету № 6
Харківського національного
університету внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0002-3439-5544>

Під час розслідування кримінальних правопорушень, у тому числі військових злочинів, слідчий часто стикається із ситуацією, коли його професійних знань недостатньо для того, щоб виявити, зібрати та дослідити окремі докази в кримінальному провадженні. Мова йде про необхідність звернення за допомогою до обізнаних осіб і за необхідності їх залучення до кримінального провадження з метою використання спеціальних знань під час доказування певних обставин учинення кримінального правопорушення. У зв'язку з чим актуальним є питання про визначення сутності спеціальних знань в кримінальному провадженні.

Визначення спеціальних знань уперше в криміналістичній науці було сформовано за радянських часів, наприкінці 1960-х років. Під указаним терміном пропонувалося розуміти «знання, що не є загальнодоступними, загальновідомими та не мають масового поширення, тобто це ті знання, якими володіє обмежене коло фахівців» [1, с. 284]. Тобто в якості відмінних ознак спеціальних знань називалися їх рівень розповсюдженості та коло осіб, які ними володіють. Проте сутність вказаних знань, фактично, не розкрито в наведеному трактуванні.

З часом наукові підходи до тлумачення сутності спеціальних знань, зокрема в кримінальному провадженні, розвивалися. Зокрема, В.Ю. Шепітько пропонує спеціальні знання розуміти насампе-

ред як системне явище, а саме – «систему наукових даних (відомостей) або навичок об'єктивного характеру, отриманих у результаті вищої професійної підготовки, наукової діяльності, досвіду практичної роботи, що відповідають сучасному рівню» [2, с. 11].

З наведеного помітно, що спеціальні знання є різнобічними, оскільки представлені не тільки теоретичними знаннями, а й практичними навиками. Більш розгорнуте трактування спеціальних знань у кримінальній процесуальній діяльності пропонує В.Г. Гончаренко. На його думку, вони представлені «знаннями та навичками, отриманими в результаті фахової освіти та/або практичної діяльності в будь-якій галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла, що використовуються визначеними законом учасниками процесу в межах наданих кожному з них повноважень для розв'язання за певною процедурою процесуальних завдань» [3, с. 24]. Тобто учений серед основних рис спеціальних знань називає: їх форму (знання або навички (вміння)), джерело отримання (навчання або практична діяльність), галузь знань, суб'єкти використання, призначення (вирішення завдань кримінального провадження).

Деяко подібні ознаки спеціальних знань у кримінальному процесі виділяє М.В. Салтевський. Зокрема, науковець стверджує, що спеціальним знанням властиві: постійне вдосконалення набутих знань і умінь; використання в будь-якій галузі людської діяльності; отримуються під час спеціальної освіти або практичної діяльності; метою їх використання є забезпечення «швидкого і повного розкриття і розслідування злочину, розгляду справи в суді» [4, с. 184].

Окремо варто звернути увагу на такі риси спеціальних знань у кримінальному провадженні як: «службову роль у системі кримінального судочинства»; «тісний зв'язок із теорією та практикою доказування, а саме з правилами збирання, перевірки та оцінки доказів» [5, с. 15–16].

Разом із тим варто відмітити, що розповсюдженою є думка, що спеціальними знаннями в кримінальному провадженні є «знання, властиві різним видам професійної діяльності, за винятком тих, що є професійними для слідчого й судді та використовуються в ході ро-

зслідування й розгляду кримінальних справ у суді з метою сприяння встановленню істини в справі у випадках і порядку, визначених чинним кримінальним процесуальним законодавством» [1, с. 284]. Як указує з цього приводу М.В. Салтевський, називати знання «спеціальними для особи, яка ними володіє, не можна, оскільки їх використання входить в його професійні обов'язки. Тому, вони є спеціальними тільки для того, у кого інша професія. Таким чином, знання виступають спеціальними тільки відносно інших знань, відмінних за змістом» [6, с. 397]. Іншими словами, спеціальними знаннями є знання, які не стосуються професійних знань працівників органу досудового розслідування, оперативних підрозділів, суб'єктів, що здійснюють функції нагляду та контролю в кримінальному провадженні, а також суду.

Крім того, імпонує позиція, згідно з якою спеціальні знання – це «неодноразово апробовані наукові знання, практичні уміння та навички, які сформувалися під час отримання загальної та професійної освіти, досвіду роботи за спеціальністю і які можна використати відповідно до процедурних правил кримінально-процесуального закону для вирішення його завдань» [7, с. 20]. При цьому варто погодитися, що в кримінальному провадженні спеціальні знання використовуються не тільки для отримання доказової інформації, а й відомостей орієнтовного характеру [8, с. 224].

Також відмінною ознакою спеціальних знань в кримінальному провадженні є те, що носії цих знань – обізнані особи – є незацікавленими в ході та результаті кримінального провадженні. Тільки в такому разі можна вести мову про неупереджене застосування вказаних знань і отримання в результаті об'єктивних результатів.

Отже, з наведеного помітно, що спеціальними знаннями в кримінальному провадженні є знання та навички обізнаної особи з різних галузей науки, мистецтва техніки та ремесла, отримані в ході навчання, професійної підготовки та практичної діяльності, які використовуються для забезпечення повноти доказування, ефективності розслідування та вирішення завдань кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Кочура О.О. Визначення поняття «спеціальні знання» та їх використання у кримінальному провадженні. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу*: тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. до 100-річчя від дня народження проф. М. В. Салтевського (м. Харків, 8 листоп. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. С. 284–286.

2. Шепітько В.Ю. Проблеми використання спеціальних знань крізь призму сучасного кримінального судочинства в Україні. *Судова експертиза*. 2014. № 1. С. 11–18.

3. Гончаренко В.Г. Спеціальні знання: генезис, предмет, рівні, форми використання в доказуванні. *Вісник Академії адвокатури України*. 2007. № 2(9). С. 22–34.

4. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному вигляді): підручник. Київ: Кондор, 2005. 586 с.

5. Бондаренко О.О. Процесуальний статус обізнаних осіб та їх правовідносини з дізнавачем і слідчим у кримінальному судочинстві України: дис. ... канд. юрид наук: 12.00.09. Харків, 2004. 260 с.

6. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному вигляді): підручник. Київ: Кондор, 2008. 588 с.

7. Семенов В.В. Спеціальні знання в розслідуванні злочинів (зміст, організація використання): дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2006. 212 с.

8. Щербаковський М.Г., Кравченко О.А. Напрямки удосконалення процесуального положення і функцій спеціаліста та експерта в проекті кримінально-процесуального кодексу України. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2000. № 3. С. 223–230.